

ACCOUNTING AND AUDITING

Організація бухгалтерського обліку в бюджетних установах за умов використання засобів цифровізації: особливості та ризики

Бардаш Сергій Володимирович¹, Бардаш Сергій Сергійович²

¹ доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і аудиту;
Херсонський економічно-правовий інститут; Україна

² магістр з обліку та аудиту;
солдат Збройних Сил України; Україна

Анотація. В статті розглядаються переваги та ризики цифровізації бухгалтерського обліку бюджетних установ, а також визначається вплив засобів цифровізації на організацію бухгалтерського обліку згаданих суб'єктів. Встановлено, що засоби цифровізації позитивно впливають на технологічний процес обробки облікової інформації, однак й обумовлюють появу ризиків, відповідно їх застосування має враховуватись при визначенні облікової політики та організації діяльності працівників бухгалтерської служби бюджетної установи, з подальшим здійсненням контролю ризиків, що матимуть місце за означених обставин.

Ключові слова: цифровізація, бухгалтерський облік у державному секторі, організація бухгалтерського обліку бюджетної установи, інформаційні технології, штучний інтелект, ризики цифровізації.

Цифровізація соціально-економічного життя формує нові виклики перед низкою країн, які з об'єктивних причин вважаються аутсайдерами, проте мають усі шанси наблизитись до країн-лідерів цифрової економіки. До таких країн відноситься й Україна.

Основними причинами гальмування в Україні розвитку цифрової економіки до 2014 р. були: невизначеність вектору розвитку національної економіки та відсутність відповідної стратегії; відсутність суверенної економічної політики, сучасного індустріального виробництва та сучасних технологій; недостатнє залучення приватного сектору до індустріального розвитку країни; брак фінансування та низька інвестиційна активність суб'єктів господарювання.

Зміни, що почали відбуватись в Україні після 2014 р. та активізувались у 2019 р. стали драйверами розвитку цифрової

ACCOUNTING AND AUDITING

економіки, проявами якої стало більш активне застосування окремих засобів цифровізації як публічного, так і приватного секторів національної економіки.

Застосування різноманітних цифрових технологій та сервісів обумовило скорочення витрат часу на проведення процедур збору й обробки інформації, зростання обсягів її зберігання, а застосування штучного інтелекту (надалі –ШІ) дозволило автоматизувати рутинні завдання, підвищити точність даних і надання аналітичних прогнозів, покращити процес прийняття рішень, зменшити операційні ризики й ефективніше реагувати на зміни нормативних вимог.

Суб'єкти приватного сектору національної економіки (великі підприємства та більшість середніх підприємств) намагаються максимально використовувати засоби цифровізації та розробляють й впроваджують системні та програмні продукти кібернетичного захисту.

Відносно публічного сектору національної економіки спостерігається певне гальмування процесу цифровізації. Таке уповільнення з одного боку є штучним, що, на нашу думку, обумовлено браком бажання забезпечити повну транспарентність управління публічними фінансами, а також державним майном, з іншого боку існуюче уповільнення цифровізації є об'єктивним, адже досягнення рівня цифровізації, який би відповідав стандартам ЄС, вимагає належного фінансування, якого наразі Україні бракує як ніколи.

До інших причин ситуації, що склалась, можна віднести й те, що:

- «існуючий рівень управління публічними фінансами знаходиться у стані, який вимагає суттєвого удосконалення, адже в умовах ведення визвольної війни відсутня надійна інформаційна база для цілісної системи стратегічного фінансового планування, залишилась остаточно не трансформованою система бухгалтерського обліку і фінансової звітності суб'єктів державного сектору, відповідно не досягнута її остаточна відповідність вимогам ЄС» [1, с. 94];

- «для створення належних умов для ефективного управління державними фінансами необхідно завершити адміністративну, судову, політичну, бюджетну, податкову, медичну, освітню реформи, адже за жодним з зазначених напрямків, або зон відповідальності державної влади, бажаних для громадянського суспільства, а також країн-партнерів результатів не досягнуто» [2, с.73];

- «Парламент та Уряд України, починаючи з 2000 р., ухвалили багато нормативно-правових актів для того, щоб

ACCOUNTING AND AUDITING

удосконалити систему державного управління, створити сучасні умови для розвитку національної економіки, у т. ч. її державного сектору, однак відчутних якісних змін у частині державного фінансового контролю як функції державного управління не було досягнуто» [3, с. 4].

Наразі головні розпорядники бюджетних коштів усвідомлюють необхідність цифровізації загалом та цифровізації облікових процесів зокрема.

На це звертає увагу А. Кашперська, яка зазначає, що надзвичайна важливість цифровізації облікових процесів в бюджетних установах пов'язана з особливостями вітчизняного нормативно-правового регулювання суб'єктів бюджетної сфери, в тому числі наявністю окремого Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, особливостей методичних засад, зокрема відображення господарських операцій та їх документального оформлення, а також підвищеної уваги до публічності інформації щодо отримання та цільового використання виділених головними розпорядниками бюджетних коштів бюджетним установам [4].

Проведений огляд останніх досліджень та публікацій [4; 5; 6; 7; 8; 9] свідчить про значний науковий інтерес до застосування в бухгалтерському обліку інформаційних технологій та ШІ, проте питання впливу цифровізації на організацію бухгалтерського обліку в бюджетних установах залишаються майже не дослідженими.

Так автори публікацій [4; 7], які наголошують на доцільності цифровізації бухгалтерського обліку в цілому та бюджетних установ зокрема, переконані, що застосування інформаційних систем, як складової цифровізації, надає суттєві переваги, головними з яких є:

- розширення асортименту цифрових послуг;
- ефективність, зручність, публічність та доступність інформації;
- спрощення розрахункових операцій;
- спрощення технологічного процесу обробки даних (збір та реєстрація первинних даних; формування господарських операцій, структурування синтетичних та аналітичних рахунків, заповнення довідників постійною інформацією; створення на базі електронного документа іншого документа із заповненими даними;
- систематизація даних обліку, синхронне їх відображення в одній базі даних;
- підвищення якості та повноти даних, що містяться в регістрах обліку, зменшення кількості помилок;

ACCOUNTING AND AUDITING

- спрощення процедури отримання результатів за звітний період на запит користувача;
- спрощення подання звітності завдяки електронному документообігу;
- удосконалення процесу планування та спрощення контролю виконання бюджету;
- відкритість даних про планові і фактичні бюджетні показники та взагалі процесу логіки ухвалення рішень;
- доступність та зменшення вартості обміну великою кількістю дослідницьких даних завдяки різноманітним цифровим проектам.

Наведені та інші переваги, на думку А. Кашперської, сприятимуть покращенню якості управління та контролю діяльності учасників бюджетного процесу, починаючи від держави та головних розпорядників бюджетних коштів, завершуючи їх одержувачами, а також підвищенню зручності їх взаємодії за допомогою сучасних цифрових технологій [4].

До переваг потенційного застосування ШІ в бухгалтерському обліку бюджетних установ, на нашу думку, можна віднести:

- використання системи введення даних на основі ШІ для автоматизації вилучення, класифікації і введення фінансових даних;
- оброблення великих обсягів даних з різних джерел з надзвичайною швидкістю та точністю;
- використання технології ШІ для покращання прогнозної аналітики за рахунок підвищення точності моделей та деталізації висновків;
- використання чат-ботів з ШІ для врахування постійних змін у бухгалтерському, фінансовому (податковому та бюджетному), трудовому та інших видах законодавства, норми якого регулюють діяльність бюджетної установи, у т.ч. змін вимог до звітності, зовнішніх умов функціонування бюджетної установи, що можуть бути істотними для врахування під час удосконалення облікової політики, а також можуть вплинути на оптимізацію кількості працівників бухгалтерської служби бюджетної установи.

Слід також зазначити, що цифровізація має вплив на процес формування облікової політики, – фундаментального компоненту організації бухгалтерського обліку бюджетної установи.

Так, окрім врахування останніх норм регулювання бухгалтерського обліку в державному секторі (надалі – БОДС), що з'являються у межах його модернізації, облікова політика бюджетної установи має враховувати наслідки перманентної

ACCOUNTING AND AUDITING

цифровізації публічних фінансів, продуктами якої є: платформа відкритих даних у сфері публічних фінансів Є-data та відповідні модулі; електронна система публічних закупівель Prozorro; електронні сервіси Державної казначейської служби України, а також потенціал застосування вже існуючих програмних продуктів.

Отже, цифровізація бухгалтерського обліку бюджетної установи набирає обертів та відіграє важливу роль при формуванні її облікової політики.

Ми погоджуємось з тим, що цифровізація БОДС вкрай потрібна. Проте, на нашу думку, поза увагою залишаються питання організації бухгалтерського обліку (надалі – ОБО) бюджетних установ, адже саме вона визначає зміст та особливості бухгалтерського обліку діяльності таких суб'єктів.

Враховуючи те, що ОБО бюджетної установи є фундаментом та умовою належного ведення бухгалтерського обліку, вважаємо за необхідне в межах його організації уперше або задля її удосконалення:

- вивчити функціонал інформаційної системи обліку на предмет її відповідності особливостям функціонування бюджетної установи (освіта, охорона здоров'я, охорона правопорядку, культура та мистецтво, спорт тощо), а також можливості її інтеграції з інформаційними системами, що вже застосовуються іншими структурними підрозділами бюджетної установи та у повному обсязі відповідають існуючим інформаційним запитам;

- визначити витрати на встановлення, експлуатацію, технічну підтримку та модернізацію інформаційних технологій;

- встановити рівень фахових вимог та необхідної компетентності працівників бухгалтерської служби, дії яких гарантуватимуть ефективну експлуатацію інформаційних технологій, безпеку даних, а також визначити відповідність необхідних навичок їх фактичному рівню (за умови необхідності удосконалення ОБО бюджетної установи).

Найбільш відчутний вплив цифровізація матиме під час розгляду питань організації діяльності працівників бухгалтерської служби, адже вона призведе до:

- побудови оптимальної структури бухгалтерської служби;
- перегляду норм праці та часу і, як наслідок, зменшення штату бухгалтерської служби;
- планування перманентного підвищення кваліфікації працівників бухгалтерської служби;
- перегляду підходів до організації робочих місць

ACCOUNTING AND AUDITING

працівників бухгалтерської служби;

- спрощення обміну інформації між бухгалтерською службою та іншими структурними підрозділами установи;

- зміни підходів до організації належного матеріального і технічного забезпечення працівників бухгалтерської служби, а також обліку їх праці;

- змін в організації архіву облікової інформації;

- суттєвої трансформації організації безпеки та захисту облікової інформації.

Врахування визначених змін у процесі ОВО бюджетної установи, що спричинені цифровізацією публічного сектору, розширенням переліку інформаційних технологій, а також збільшенням сфери застосування ШІ в БОДС, створить надійну інформаційну базу для прийняття управлінських рішень, оцінки ефективності діяльності як бухгалтерської служби бюджетної установи, так і бюджетної установи загалом, а також створить умови для підвищення рівня транспарентності використання бюджетних коштів.

Разом з очікуваними перевагами цифровізації процесу організації та ведення обліку бюджетною установою, слід враховувати й ризики, що виникатимуть за умови втрати контролю як за зміною умов функціонування системи бухгалтерського обліку, так і за процесом прийняття адекватних рішень.

Збільшення обсягів і складності інформаційних потоків викликає і зростання ризиків втрат, спотворення інформації, які можуть носити також умисний, корисливий характер [6, с. 20]. Таким чином, створюючи значні переваги, інструменти цифровізації в своїй основі приховують і ризики, якими необхідно управляти.

До головних ризиків, що слід враховувати головним розпорядникам бюджетних коштів, які мають вплив на ОВО розпорядників бюджетних коштів, – бюджетних установ, а також їх керівникам та головним бухгалтерам, слід віднести:

- ризики застосування ШІ, роботизації, автоматизації, наслідком яких може бути витік облікової інформації, яка є комерційною, або навіть державною таємницею (наприклад, для науково-дослідних установ військово-промислового комплексу), несанкціонований доступ до облікової інформації, а також скорочення облікового персоналу;

- ризики, пов'язані з використанням імпортного програмного забезпечення та мікроелектроніки, наслідком яких може бути заборона використання бухгалтерського програмного забезпечення;

ACCOUNTING AND AUDITING

-ризиків, пов'язаних із застосуванням хмарних і розподільних обчислень, наслідком яких може бути ускладнення або неможливість контролю за роботою хмарного програмного забезпечення, а також складність у своєчасному запобіганні помилкам функціонування;

-ризиків, пов'язаних зі стійкістю роботи інтернету, наслідком яких може бути складність введення даних до хмарного програмного забезпечення, а також несвоєчасне подання фінансової та бюджетної звітності;

-ризиків, пов'язаних з підвищенням рівня складності моделей функціонування і відсутністю кваліфікованих кадрів, наслідком яких може бути недостатній рівень знань працівників бухгалтерської служби в частині роботи з цифровими технологіями.

Наведені ризики застосування засобів цифровізації бюджетною установою можуть бути розподілені на внутрішні та зовнішні, складна структура кожного з яких, – ризикоутворюючий фактор, його вплив на процес досягнення очікуваного результату та безпосередній наслідок такого впливу на досягнутий результат [10, с. 41], спонукатиме керівника бюджетної установи до запровадження перманентного внутрішнього контролю, в основу якого має бути покладено інформаційне спостереження за ресурсами, процесами та результатами, що формуються, здійснюються та одержуються завдяки цифровізації. Відповідно: «Контроль внутрішніх ризиків має бути доповнений прийомами фактичного та документального контролю з метою перевірки достовірності звітної інформації. Види та частота застосування таких методичних прийомів залежатиме від величин показників звітності. Контроль зовнішніх ризиків матиме суттєві відмінності, які полягатимуть лише у моніторингу попередньо визначених інтервалів параметрів ризикотворних факторів» [10, с. 44].

Отже зміни, що зумовлені застосуванням засобів цифровізації в бухгалтерському обліку, стосуються всіх етапів технологічного процесу обробки інформації, тому вони мають бути враховані під час ОБО бюджетної установи задля створення належних умов реалізації обраної облікової політики, а також подальшої оцінки якості загального управління бюджетною установою та показників її діяльності.

Разом з тим, варто враховувати й ризики, що з'являються внаслідок цифровізації бюджетних відносин, застосування інформаційних систем обліку та ШІ. Відповідно слід приділяти

ACCOUNTING AND AUDITING

більше уваги кібербезпеці та впроваджувати заходи з контролю та подальшого управління ризиками, що виникають у цифровій економіці та цифровізації публічного сектору управління.

References:

- [1] Свірко, С. В., Бардаш, С. В., & Краєвський, В. М. (2023). Оцінка рівня трансформації інформаційного забезпечення управління публічними фінансами. *Економіка, управління та адміністрування*, (3(105)), 89–97.
- [2] Бардаш, С. В., Свірко, С. В., & Краєвський, В. М. (2024). Бухгалтерський облік в державному секторі: філософський дискурс розвитку освітнього компоненту: монографія. Київ: Інтерсервіс. 254 с.
- [3] Бардаш, С. В., & Свірко, С. В. (2024). Ефективність державного фінансового контролю: підходи до оцінювання та умови підвищення. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*, (2(58)), 3–11.
- [4] Кашперська, А. (2025). Деякі особливості цифровізації обліку в бюджетних установах. *Економіка та суспільство*, (75). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-72>
- [5] Шевчук, І. В., Депутат, Б. Я., & Тарасенко, О. Є. (2019). Цифровізація та її вплив на економіку України: переваги, виклики, загрози й ризики. *Причорноморські економічні студії*, (47-2), 173–177.
- [6] Ратинський, В. В. (2021). Інформаційні технології в бухгалтерському обліку, перспективи та проблеми. *Економіка. Фінанси. Право*, (4(1)), 17–20.
- [7] Бардаш, С. В., & Грабчук, І. Л. (2021). Цифрові технології в сфері бухгалтерського обліку: основні можливості та ризики. *Ефективна економіка*, (9). URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9301>
- [8] Жиглей, І. В., Лайчук, С. М., & Поліщук, І. Р. (2024). Використання інформаційних технологій у бухгалтерському обліку. *Економіка, управління та адміністрування*, (1(107)), 95–102.
- [9] Роева, О. С., Головчак, Г. В., & Шиш, А. М. (2025). Інтеграція штучного інтелекту в процеси бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю: від автоматизації до аналітики. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*, (47), 122–133.
- [10] Бардаш, С. В., & Бардаш, С. С. (2015). Причини та зміст удосконалення парадигми внутрішнього контролю. *European Cooperation*, 5(5), 35–46.